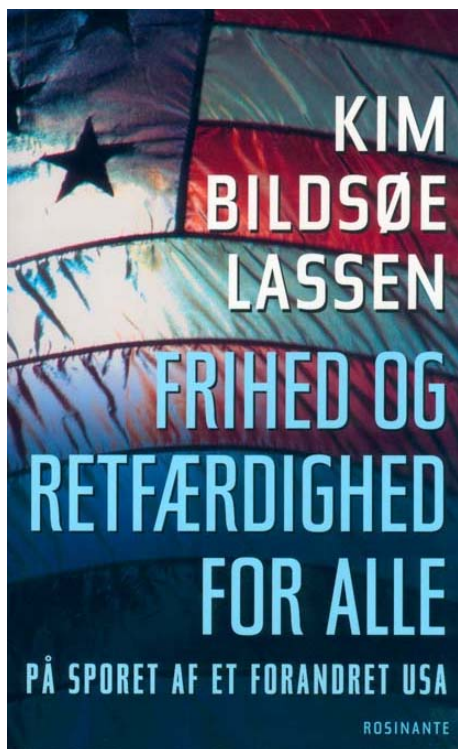

11. september

Terrorangrebene den 11. september 2001 har affødt massiv medieomtale, og de første samtidshistoriske bøger om emnet er kommet

Kim Bildsø Lassen: Frihed og retfærdighed for alle – På sporet af et forandret USA. Rosinante, København 2002. 215 s. 249 kr.

Slavoj Zizek: Velkommen til Virkelighedens Ørken – Essays om verden efter den 11. september. Oversat af Mogens Chrom Jacobsen. Informations Forlag, København 2002. 174 s. 198 kr.

Af Simon Valentin Mortensen

Terrorangrebene den 11. september 2001 har affødt massiv medieomtale, og de første samtidshistoriske bøger om emnet er udkommet. Kim Bildsø Lassen har skrevet en bog, der består af 27 interview med amerikanske politikere, subsistensløse, journalister, soldater og mange andre. Redaktøren har været tilbageholdende med at sortere i materialet, hvilket har medført, at ikke alle interview er lige interessante. Men der er samtaler i bogen, som er værd at læse og analysere. Det må læseren dog selv gøre, for Bildsø Lassen laver ikke en sammenhængende syntese ud af sine samtaler.

Interviewene i Kim Bildsø Lassens bog tyder på, at angrebene den 11. september har skabt rum for en mere ekspansiv amerikansk strategi. I taktisk forstand var angrebene på New York og Washington nok spektakulære succeser, idet Al Qaeidas angreb dræbte omkring 3.000 amerikanere med meget enkle midler.

Strategisk var en af målsætningerne at skade det saudisk-amerikanske forhold, hvilket også er lykkedes. Men da målet med angrebene angiveligt også var at svække det amerikanske imperium, tyder meget på, at angrebene i den henseende var en katastrofal strategisk fiasko. Særligt indeholder interviewet med journalisten Robert Kaplan interessante betragtninger om effekten af 11. september på USA's udenrigspolitik. Det er ikke behagelig læsning for pacifister: "Endnu et stort militært engagement, endnu et angreb er nødvendigt. Afghanistan er ikke nok [...] Det ønskes af hele det politiske spektrum i USA" (s. 32). Andre af interviewene bekræfter denne vurdering. Demokraten Carolyn McCarthy udtaler: "Det er et voldsomt ansvar at sende mennesker i krig, men jeg har en forpligtelse til at beskytte landet. I virkeligheden ikke blot for at beskytte USA, men hele den demokratiske verden [...] det faktum, at angrebet den 11. september var et hensynsløst angreb på ubeskyttede civile, gjorde beslutningen lettere at træffe" (s. 46). Officeren Greg Chestnut fortæller, at han møder mere respekt. Det republikanske kongresmedlem Steve Buyer hævder, at tonen i Repræsentanternes Hus er blevet mere urban. Han fortsætter: "Det gik op for mange af mine kollegaer, at der ikke er nogen grænser for, hvad folk, der hader os og vores allierede, vil gøre for at bekæmpe os [...] vi er nødt til realistisk at forholde os til fjendens brug af biologiske våben, atomvåben, ja, hvad som helst" (s. 72). Selvom Noam Chomsky er overbevist modstander af en krig imod Irak, giver han faktisk Kaplan ret i denne vurdering, i alt fald på kort sigt: "[...] så længe amerikanerne føler sig så sårbare og truede, som de reelt gør, lige så længe vil kritikken være overfladisk og følsom" (s. 97).

En mere offensiv strategi

Den gamle indenrigspolitiske magtbalance mellem højre og venstre førte i 1990'erne til, at amerikansk strategi over for Iran, Irak og Nordkorea blev en fortsættelse af den kolde krigs inddæmningsstrategi over for USSR. Ud fra interviewet med Kaplan at dømme har den 11. september forrykket magtbalancen i USA i en grad, så Bush-administrationen er rykket til højre i retning af en mere offensiv strategi. Kongressen har med store flertal bemyndiget præsidenten til at gennemføre en præventiv krig imod Irak. Der er vedtaget store stigninger i forsvarsbudgettet, og modstanden imod det landsdækkende missilforsvar er aftaget.

Om denne offensive strategi ønskes af hele det politiske spektrum som hævdede af Kaplan, er dog tvivlsomt. Kim Bildsøes bog indeholder et interview med Noam Chomsky, der er et levendegjort modbevis

på Kaplans påstande om konsensus. Chomskys forklaring på højrefløjens opbakning er, at kritiske holdninger censureres: "Pressen er en del af propagandasystemet. Hvorfor skulle den fortælle sandheden? Det ville være som at forvente, at Pravda under Brezhnev skrev, at Sovjetunionen ikke støttede demokrati" (s. 93). Sammenligningen virker meget søgt, idet mange aviser var imod Golfkrigen, herunder Øst- og Vestkystens to største: *New York Times* og *Los Angeles Times*. Chomsky hævder, at den amerikanske befolkning blev holdt i uvidenhed om, at bombningerne i Afghanistan kunne have slået 2,5 millioner mennesker ihjel. Sidstnævnte siger lidt om Chomskys mangel på selvkritik i interviewet. Han kommer ikke særlig elegant uden om det faktum, at krigen netop kostede langt færre tab, end han selv havde forudsagt.

Kim Bildsøe Lassens bog indeholder interview med adskillige andre amerikanere, som tilsvarende udtrykker dyb skepsis over for USA's rolle i verden, så Chomsky kan ikke affærdiges som en enlig svale. Noam Chomsky hævder, at jo længere væk den 11. september er kommet, desto mere tilladt er det blevet at kritisere både offentligt og privat. Han fremhæver, at medierne og enkeltpersoner i stigende grad er skeptiske over for resultaterne af de militære operationer. Chomsky har utvivlsomt en pointe, i den forstand at omtrent halvdelen af det demokratiske parti stemte imod resolutionen, der bemyndigede Bush til at føre krig imod Irak. Meningsmålingerne viste lige inden krigen, at der eksisterede betydelig modstand imod krig med Irak i USA. Endelig valgte demokraterne faktisk en krigsmodstander, Nancy Pelosi, som minoritetsleder i Repræsentanternes Hus. Dette er blevet set som et tegn på, at demokraterne vil rykke til venstre.

Det politiske centrum er rykket mod højre

Men sagens kerne er, at det politiske centrum er rykket til højre som følge af angrebene den 11. september. Da politisk magt erobres ved at appellere til de ubesluttede vælgere, er de potentielle demokratiske præsidentkandidater og partiledere automatisk rykket med. Det har isoleret venstrefløjen. Det er stort set kun den tidligere præsidentkandidat Al Gore og demokrater i sikre distrikter, der tør sige deres oprigtige mening om præsident Bushs udenrigspolitik. De øvrige demokrater fik særlig travlt med at støtte præsident Bush, efter at to demokratiske kongresmedlemmer tog til Bagdad og proklamerede deres fulde tiltro til, at Saddam Hussein overholdt betingelserne for våbenhvilen indgået med FN i 1991. Ganske kort tid efter indgik demokraternes majoritetsleder i Repræsentanternes Hus, Richard Gephardt, et kompromis med Bushadministrationen, som fik sin bemyndigelse til krig imod Irak. At stemme for krig imod Irak er blevet en manddomsprøve for amerikanske politikere.

Ifølge Robert Kaplan har Bush-administrationen indført en tilsvarende manddomsprøve for vesteuropæerne. Kaplan fortæller: "Før europæiske

forsvarsbudgetter begynder at vokse så dramatisk, som det sker i USA, tror jeg ikke, at nogen i USA – demokrat eller republikaner – vil tage Europa eller europæiske indvendinger alvorligt" (s. 33). Kaplan konstaterer opgivende, at i Europa er udenrigspolitik blevet forvekslet med teologi, mens enorme summer spenderes på omfattende velfærdssystemer. Republikaneren Steven Buyer mener dog, at Vesteuropa med tiden vil slå ind på den amerikanske kurs: "I de kommende år kommer vi til at bruge endnu flere penge på militæret. Det samme kommer til at ske i Europa" (s. 72). At den franske regering netop har forhøjet sit forsvarsbudget for de næste seks år med 90 milliarder dollars, taler til Buyers fordel, mens de øvrige europæiske regeringers adfærd snarere bekræfter Kaplans syn på Europa.

Men hverken Kaplan eller Buyer forklarer, hvad det konkrete formål med denne enorme akkumulation af vestlig militær styrke skulle være. Det amerikanske forsvar er udrustet til at udkæmpe samtidige krige i Korea og i Kuwait, hvorfor det forekommer usandsynligt, at europæerne nogensinde vil bruge ressourcerne til at duplikere den formidable amerikanske militærmaskine. Langt mere rimeligt forekommer den tyske general Klaus Naumanns forslag. Han har foreslået, at vesteuropæerne systematisk skal investere deres forsvarsmidler, hvor det amerikanske forsvar har sine største mangler.

Mange aspekter belyses

Fordelen ved de mange interview i Bildsøe Lassens bog er, at mange aspekter af terrorangrebene bliver belyst. F.eks. har især Chomsky blik for forhold, som Kaplan ikke taler om. I Chomskys perspektiv forsvinder de transatlantiske genvordigheder, idet han i høj grad ser Den Vestlige Verden som en enhed, et stort forbrydersyndikat, om man vil. Noam Chomsky siger specifikt om Danmark " [...] hvordan kan I tillade, at I lever i en verden, der bygger på, at en stor del af jordens befolkning sulter? [...] I deltog i øvrigt i krigen i Afghanistan, diskuterer I med hvilken ret?" (s. 95) Chomsky bruger nærmest et Huntingtons civilisationsbegreb til at understrege den 11. septembers unikke karakter som angreb på meget mere end blot en stat. Men hvor Huntington er multipolær i sin kategorisering, er Chomskys inddeling af civilisationer bipolær: den industrialiserede nordlige halvkugle imod den fattige i syd. Desuden siger Chomsky til forskel fra Huntington, at hele verdenshistorien har været domineret af civilisationernes kamp. Chomsky mener, at Den Vestlige Verden har været usårlig i flere århundreder, hvis man så bort fra interne vestlige krige. Den 11. september repræsenterede derfor det største angreb mod Den Vestlige Verden nogensinde, idet ingen ude fra kommende civilisation ifølge Chomsky har påført Vesten lidelser og tab af det format. Den 11. september var ifølge Chomsky dagen, hvor den rige del af verden for første gang fik demonstreret sin sårbarhed. Dette har efter Chomsky's mening skabt en konstruktiv debat om manglerne i det vestlige politiske system.

Det amerikanske synderegister

Der er ingen tvivl om, at Al Qaeidas demonstration af asymmetrisk krigsførelse har vakt debat. Men om debatten munder ud i de konklusioner, som Chomsky håber på, er mere tvivlsomt. Foreløbig har præsident Bush stabiliseret sin 'Approval rating' omkring 60 procent, vundet midtvejsvalget og dermed opnået et republikansk flertal i Kongressen. Chomskys mangel på proportionsans og moraliserende tone bliver desuden hurtigt trættende. Han fortsætter senere:

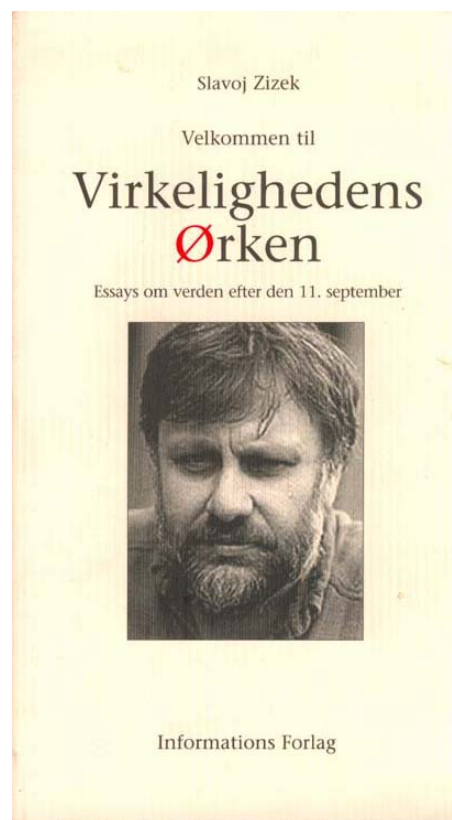
Landet [USA] optræder også med mere selvtillid, kunstigt oppustet af succesen i Afghanistan. Vi synes, at det er utroligt, at verdens stærkeste og dyreste militær kunne bekæmpe nogle mænd, der gemte sig i huler med deres æsler (s. 100).

Chomskys dømmekraft svækkes her af hans moralske indignation. Amerikanerne demonstrerede trods alt i Afghanistan, at de kunne gennemføre vellykkede militære operationer i et land, som har været skueplads for spektakulære ydmygelser af stormagter i de sidste 200 år. Chomskys konsekvente oppositionsoptik betyder, at han aldrig forholder sig til, hvordan amerikanerne skulle have håndteret Al Qaeidas tilstedeværelse i Afghanistan uden at føre krig. I stedet for repeterer han monotont det amerikanske synderegister fra overgreb imod indianerne til invasionen af Panama. Han skriver oprørt om den manglende diskussion af amerikanske krigsforbrydelser: "Det var ikke anderledes i nazisternes Tyskland. De mente også, de var gode og kæmpede imod det onde" (s. 95.). Man kunne spørge Chomsky, om han da ikke også mener at være god og kæmpe imod det onde (i skikkelse af USA).

Men Chomsky får ikke effektivt modspil af intervieweren, der for tit vælger rollen som mikrofonholder, hvilket er en skam. Tilsvarende kunne man have ønsket mere modspil fra redaktøren til Kim Bildsøe Lassen, hvis bog som helhed er ustruktureret, usammenhængende og til tider interessant. Fordi forfatteren aldrig samler op på samtalerne, sidder man som læser lidt uforløst tilbage efter at have gennemlæst de mange samtaler.

Den 'virkelige virkelighed' i Den Tredje Verden

Slavoy Zizeks opfattelse af verden efter den 11. september er bare et af emnerne i hans seneste bog udgivet på dansk. Titlen på bogen er en replik taget fra filmen: *The Matrix*. Hovedpersonen Neo finder ud af, at han har levet i en computergenereret virtuel virkelighed hele sit liv. I den virtuelle virkelighed levede han trygt og under ordnede forhold. Men efter sin opvågning finder han ud af, at i den 'virkelige' virkelighed er jorden blevet ødelagt af en voldsom krig, og mennesket er blevet maskinernes slave. Zizeks pointe er, at man i Den Vestlige Verden har levet i en tilsvarende indbildning indtil den 11. september. Man har først nu opdaget den brutalitet, som man i Den Tredje Verden aldrig har haft mulighed for at glemme. Verden har derfor ikke forandret sig siden den 11. september, men det har Den Vestlige Verdens perception ifølge Zizek.

Han ligger ikke så langt fra Chomsky med den påstand - begge betegner begivenhederne den 11. september som normaltilstanden i Den Tredje Verden. Og ligesom Chomsky mener Zizek, at den amerikanske højrefløj forsøger at bruge begivenhederne den 11. september til at etablere en ny 'matrix', altså en ny virtuel virkelighed som skal skabe opbakning til en republikansk dagsorden. Dette sker ifølge Zizek sprogligt ved at bruge betegnelsen "krig imod terrorisme", hvilket bruges til at iværksætte en lang række udemokratiske tiltag, som det er vanskeligt at modsætte sig. Alle må holde med præsident Bush, når han stiller spørgsmålet "Er I med os eller med terroristerne?". Der er også hug til venstrefløjen, som anklages for at ville relativere terrorangrebets bestialitet. Zizek anbefaler et andet svar: ubetinget solidaritet med alle ofre for terror.

Til tider kan det være svært at se forskel på Zizeks ideologi og almindelig 1970'er-marxisme, når han f.eks. taler om kapitalismens systematiske vold. Men han er dog noget af tiden udogmatisk i sin verdensanskuelse. Bogen rummer imidlertid også mange langt mere vanskeligt forståelige budskaber og indsigter. Zizeks bog var en surrealistisk oplevelse for denne anmelder, der ikke har læst andre bøger af ham. Skoling i teologi, sociologi, filosofi, idehistorie eller psykoanalyse er bestemt en fordel, hvis ikke en forudsætning for fuldt udbytte af bogen. Alle mulige begreber bruges i flæng, uden at de defineres, mens strøtanker følges helt til dørs. Præmisserne og de grundlæggende antagelser bag Zizeks metode bliver ikke forklaret i bogen. Der er ikke megen hjælp at hente fra de danske udgivere, der

er karrige med forklaringer på Zizek's henkastede referencer og indforståede argumenter. Selvom man sidder tilbage med den fornemmelse, at Zizek er skarp, lider bogen formidlingsmæssigt i den grad af, at hans argumentation for ofte er uigennemskuelig. Omvendt må man sige, at Zizek ikke er tilbageholdende med at bruge populære film som referenceramme, så den uindviede læser kan i det mindste følge med noget af tiden. Esoteriske pointer om psykoanalyse og subtil marxisme bliver illustreret med henvisninger til diverse Hollywood-produkter. Ofte laver Zizek 'finter', som når han pludselig vender argumenterne på hovedet, hvorved han dementerer netop leverede pointer. Det er meget elegant, men også utrolig irriterende. I det hele taget er meget af bogen umådeligt vanskelig at forstå for den forudsætningsløse læser, der ikke er fortrolig med den lacanianske psykoanalyse. Som introduktion til Zizek kan bogen derfor ikke anbefales, selvom den slovenske psykoanalytiker nok aldrig under nogen omstændigheder bliver let tilgængelig.

Simon Valentin Mortensen er ph.d.-stipendiat ved Historisk Afdeling, Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet